

POSTANOWIENIE

Dnia 15 października 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący)

SSN Jolanta Frańczak (sprawozdawca)

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z odwołania P. Spółki Akcyjnej z siedzibą w B.- Oddziału Elektrowni B. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Tomaszowie Mazowieckim

o wysokość podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 15 października 2015 r.,
zażalenia organu rentowego na postanowienie Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 26 lutego 2015 r., sygn. akt III AUz 30/15,

I. odrzuca zażalenie

II. nie obciąża organu rentowego kosztami postępowania zażaleniowego.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Piotrkowie Trybunalskim postanowieniem z dnia 12 stycznia 2015 r. odrzucił odwołanie P. Spółki Akcyjnej Oddziału Elektrownia B. w R. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Tomaszowie Mazowieckim z dnia 25 lutego 2014 r. określającej wysokość podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne.

Sąd Okręgowy wskazał, że zaskarżoną decyzją z dnia 25 lutego 2014 r. organ rentowy ustalił podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne oraz ubezpieczenie zdrowotne T. S., pracownika odwołującej się spółki, jako płatnika

składek na ubezpieczenie społeczne. W czasie postępowania sądowego ustalone bowiem zostało, że zainteresowany T. S. zmarł w dniu 20 września 2013 r., a zatem przed datą wydania zaskarżonej decyzji. W tej sytuacji Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie podlegało odrzuceniu, ponieważ stroną w postępowaniu sądowym może być osoba, która posiada zdolność sądową, a osoba fizyczna ma zdolność sądową od chwili urodzenia do śmierci. Skoro zainteresowany w dacie wydania przez organ rentowy decyzji nie miał zdolności sądowej, to odwołanie wniesione przez płatnika składek na podstawie art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c. podlegało odrzuceniu.

Zażalenie na powyższe postanowienie wywiódł odwołujący się P. Spółka Akcyjna Oddział Elektrownia B. w R., zarzucając naruszenie przepisów prawa procesowego - art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c. poprzez błędne przyjęcie, że śmierć zainteresowanego, a co za tym idzie brak po jego stronie zdolności sądowej na etapie wydania przez organ rentowy zaskarżonej w tej sprawie decyzji, uniemożliwia prowadzenie postępowania i tym samym niweczy interes prawny płatnika składek, zobowiązanego do ich finansowania, do podważenia prawidłowości wydanej w tej kwestii decyzji.

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi postanowieniem z dnia 26 lutego 2015 r. uchylił zaskarżone postanowienie oraz poprzedzającą go decyzję i sprawę przekazał do rozpoznania organowi rentowemu oraz orzekł o kosztach procesu.

Sąd Apelacyjny w pierwszej kolejności wskazał, iż okolicznością niesporną jest, że zainteresowany zmarł przed wydaniem zaskarżonej decyzji, której przedmiotem jest ustalenie podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne. Natomiast organ rentowy, na etapie prowadzonego postępowania administracyjnego ma obowiązek posilkowego stosowania przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego, co wyklucza potencjalność wydawania decyzji administracyjnej w stosunku do osoby, która w dacie wydania decyzji nie istnieje. Wydanie decyzji administracyjnej, której adresatem jest osoba fizyczna, nieżyjąca w dacie jej wydania stanowi rażące naruszenie prawa, powodujące nieważność decyzji. W orzecznictwie wskazuje się, że wymieniona wadliwość nie może być konwalidowana, a decyzja nią dotknięta powinna być wyeliminowana z obrotu prawnego. Zdaniem Sądu Apelacyjnego nieważność decyzji administracyjnej

wynikająca z naruszeń z art. 156 § 1 k.p.a. nie przekłada się jednak wprost na postępowanie sądowe zainicjowane odwołaniem od decyzji organu rentowego, ponieważ przepisy k.p.a. w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych stosuje się posiłkowo (art. 180, art. 181 k.p.a.). Niemniej jednak, skoro adresat decyzji, którego organ rentowy wskazał jako ubezpieczonego, zmarł przed jej wydaniem, to nie mógł uzyskać statusu strony i w takiej sytuacji Sąd pierwszej instancji nie mógł skutecznie rozpoznać odwołania wniesionego przez płatnika składek. Sąd Apelacyjny skonstatował, że zgodnie z treścią art. 477¹¹ § 2 k.p.c. w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych muszą brać udział wszystkie podmioty materialnego stosunku ubezpieczenia społecznego, a obowiązkiem sądu jest wezwanie wskazanych osób do udziału w sprawie bowiem skutkiem pominięcia tego obowiązku jest nieważność postępowania wynikająca z art. 477¹¹ § 2 k.p.c. w związku z art. 379 pkt 5 k.p.c. W sprawie niniejszej, wobec zakresu art. 477¹¹ § 1 k.p.c., jak i treści samej decyzji organu rentowego, nie budzi wątpliwości, że pracownik powinien być stroną postępowania w sprawie. Śmierć takiej osoby przed wydaniem przez organ decyzji, nie oznacza jednak, że w sprawie nie ma osób zainteresowanych w rozumieniu art. 477¹¹ § 1 i § 2 k.p.c., które powinny zostać wezwane do udziału w sprawie. Niezależnie bowiem od tego, że dłużnikiem organu rentowego z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne będzie wyłącznie płatnik składek, to jednak rozstrzygnięcie w przedmiocie ustalenia podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne wywoła skutki również wobec spadkobierców ustawowych ubezpieczonego. Wobec powyższego Sąd Apelacyjny na podstawie art. 477^{14a} k.p.c. w związku z art. 397 § 2 k.p.c. uchylił zaskarżone postanowienie i poprzedzającą go decyzję i przekazał sprawę organowi rentowemu do rozpoznania, ponieważ obowiązek prawidłowego ukształtowania stron postępowania występuje już na etapie wydawania decyzji przez organ rentowy, który powinien ustalić, kto ma być jej adresatem.

Zażalenie na powyższe postanowienie, powołując się na art. 394¹ § 1¹ k.p.c., wniósł pełnomocnik organu rentowego zarzucając naruszenie przepisów postępowania - art. 477^{14a} k.p.c. w związku z art. 156 § 1 pkt 2 k.p.a. oraz w związku z art. 29 k.p.a. i art. 30 k.p.a. poprzez uchylenie postanowienia Sądu pierwszej instancji oraz poprzedzającej go decyzji organu rentowego i przekazanie

sprawy do rozpoznania organowi rentowemu, podczas gdy organ rentowy w sprawie nie dopuścił się rażącego naruszenia prawa poprzez skierowanie zaskarżonej decyzji z dnia 25 lutego 2014 r. do osoby zmarłej, bowiem adresatem przedmiotowej decyzji jest istniejący podmiot, a to płatnik składek na ubezpieczenia społeczne, a nie jego zmarły pracownik.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Łodzi oraz zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania zażaleniowego.

W odpowiedzi na zażalenie odwołujący się wniósł o oddalenie zażalenia i zasądzenie na jego rzecz od organu rentowego kosztów postępowania zażaleniowego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 394¹ § 1¹ k.p.c. – w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 233, poz. 1381), która weszła w życie z dniem 3 maja 2012 r. – zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje stronie w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. W myśl utrwalonej linii judykatury celem takiego zażalenia jest poddanie kontroli prawidłowości uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, co może mieć miejsce jedynie w wypadkach wskazanych w art. 386 § 2 i § 4 k.p.c., a mianowicie w razie nieważności postępowania w pierwszej instancji, nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo niezbędności przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Samodzielny charakter i cel wskazanego środka odwoławczego znacząco różni go od skargi kasacyjnej, służącej do merytorycznej kontroli orzeczeń sądu drugiej instancji, co sprawia, że zawężona kognicja Sądu Najwyższego co do zasady obejmuje jedynie ustalenie, czy przyczyna uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania przyjęta przez sąd drugiej instancji rzeczywiście stanowi jedną z podstaw – przewidzianych w art. 386 § 2 i § 4 k.p.c. – uchylenia zaskarżonego wyroku i

przekazania sprawy do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, OSNC 2013 nr 3, poz. 41; z dnia 28 listopada 2012 r., III CZ 77/12, OSNC 2013 nr 4 poz. 54; z dnia 19 grudnia 2012 r., II CZ 141/12, LEX nr 1288649; z dnia 10 stycznia 2013 r., IV CZ 166/12, LEX nr 1288751, z dnia 25 stycznia 2013 r., I PZ 28/12, LEX nr 1555066). Ponadto art. 394¹ § 1¹ k.p.c. na podstawie odesłania zawartego w art. 13 § 2 k.p.c. ma odpowiednio zastosowanie także do postanowień orzekających co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym. Oznacza to zatem, że i w postępowaniu nieprocesowym Sąd Najwyższy rozstrzygając o zażaleniu złożonym na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. kontroluje jedynie, czy sąd odwoławczy prawidłowo zakwalifikował określoną sytuację procesową jako odpowiadającą przyjętej podstawie orzeczenia kasatoryjnego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2013 r., III CZ 2/13, LEX nr 1298101).

Wobec powyższego uznać należy, iż przewidziana w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. instytucja zażalenia kasatoryjnego jest ściśle powiązana z problematyką apelacji pełnej jako środka zaskarżenia. Jego wykreowanie stanowiło reakcję ustawodawcy na zjawisko nadużywania przez sądy powszechne wydawania orzeczeń kasatoryjnych w postępowaniu apelacyjnym i stanowiło przeciwwagę dla zjawiska wypaczania istoty apelacji pełnej. Stąd pojawiające się rozbieżności odnoszące się do wykładni pojęcia „istota sprawy”, jak również wadliwa praktyka sięgania do podstawy uchylenia przewidzianej w art. 386 § 3 k.p.c. wskazywane są jako asumpt do wprowadzenia możliwości kontroli prawidłowości rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji w drodze zażalenia (por. System Prawa cywilnego, Tom III część 1, Środki zaskarżenia pod redakcją Jacka Gudowskiego, LexisNexis Wydanie I, Warszawa 2013, str. 448-445 oraz postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 17 kwietnia 2015 r., III CZ 15/15, LEX nr 1682212 i z dnia 26 lutego 2015 r., III CZ 7/15, OSNC 2015 nr 6, poz. 79). A zatem, zadaniem Sądu Najwyższego, w postępowaniu zażaleniowym jest zbadanie, czy sąd rozpoznający apelację prawidłowo ocenił niemożność skorygowania wyroku sądu pierwszej instancji, a więc orzeczenia rozstrzygającego merytorycznie istotę sporu. Z tego względu Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 17 kwietnia 2015 r. III CZ 15/15 (LEX nr 1682212) uznał, że

nie przysługuje zażalenie do Sądu Najwyższego na kasatoryjne orzeczenie sądu drugiej instancji wydane w postępowaniu uproszczonym.

Przenosząc powyższe uwagi na grunt rozpoznawanej sprawy nie może zniknąć z pola widzenia, że organ rentowy, powołując się na art. 394¹ § 1¹ k.p.c., zaskarżył zażaleniem postanowienie sądu drugiej instancji, które wydane zostało po rozpoznaniu zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji, którym odrzucone zostało odwołanie na podstawie 199 § 1 pkt 3 k.p.c. z uwagi na brak zdolności sądowej zainteresowanego, a które nie jest orzeczeniem rozstrzygającym merytorycznie sprawę poddaną pod osąd. Zaskarżonym postanowieniem Sąd Apelacyjny w Łodzi uchylił bowiem postanowienie sądu pierwszej instancji oraz decyzję organu rentowego i przekazał sprawę do rozpoznania organowi rentowemu.

W orzecznictwie możemy odnaleźć pogląd, zgodnie z którym wyrok sądu odwoławczego uchylający wyrok sądu pierwszej instancji i poprzedzającą go decyzję organu rentowego, z przekazaniem sprawy do rozpoznania bezpośrednio organowi rentowemu, jest zaskarżalny zażaleniem przewidzianym w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. Przepis art. 477^{14a} k.p.c. nie ma bowiem samodzielnego bytu i jego zastosowanie wymaga w pierwszej kolejności spełnienia warunków z art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c., czyli przesłanek uzasadniających uwzględnienie apelacji skutkujących uchyleniem wyroku sądu pierwszej instancji. Wyrok wydany na podstawie art. 477^{14a} k.p.c. jest rozstrzygnięciem dalej idącym, ale obejmuje też orzeczenie o uchyleniu wyroku sądu pierwszej instancji. Z tego względu możliwość przekazania sprawy organowi rentowemu powinna być ograniczona do sytuacji wyjątkowych, gdy oprócz przesłanek z art. 386 § 2 i 4 k.p.c. wystąpiły takie wady decyzji organu rentowego, że nie było możliwe ich naprawienie w postępowaniu sądowym (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2014 r., III UZ 12/14, LEX nr 1628950 i powołane tam orzecznictwo). Uznanie przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 30 października 2012 r., II UZ 50/12 (OSNP 2013 nr 23-24, poz. 289), że na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. zażalenie przysługuje na wyrok sądu ubezpieczeń społecznych drugiej instancji uchylający wyrok sądu pierwszej instancji i poprzedzającą go decyzję organu rentowego oraz przekazujący sprawę do ponownego rozpoznania organowi rentowemu (art. 477^{14a}

k.p.c.) nie oznacza jednak, że takie zażalenie będzie przysługiwało na postanowienie sądu drugiej instancji uchylające postanowienie sądu pierwszej instancji, które nie zawiera merytorycznego stanowiska co do treści odwołania i przekazujące sprawę do rozpoznania organowi rentowemu. Sąd pierwszej instancji, odrzucając odwołanie z powodu braku zdolności sądowej strony, uznał, że merytoryczne rozpoznanie sprawy jest niedopuszczalne z przyczyn formalnych, a zatem nie stanowi ono orzeczenia co do istoty sprawy. W ocenie Sądu Najwyższego w składzie rozpoznającym sprawę uregulowanie dotyczące możliwości zaskarżenia zażaleniem orzeczenia sądu drugiej instancji traktować należy jako wyjątkowe, ze wszystkimi tego konsekwencjami dla wykładni prawa, w której kierować się należy zasadą nierozszerzania wyjątków (*exceptiones non sunt extendendae*). Z tego względu przepis art. 394¹ § 1¹ k.p.c. wykładany jest restrykcyjnie w judykaturze i nie jest dopuszczalne stosowanie wykładni rozszerzającej katalogu rozstrzygnięć zaskarżalnych zażaleniem do Sądu Najwyższego (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 3 grudnia 2010 r., I CZ 115/10, OSNC ZD 2011 nr 2, poz. 46; z dnia 20 stycznia 2010 r., II PZ 29/09, LEX nr 577837; z dnia 7 października 2009 r., III UZ 3/09, LEX nr 560877, czy też z dnia 15 lipca 2008 r., III UZ 3/08, LEX nr 497695). W związku z powyższym przyjąć należy, że niedopuszczalne jest zażalenie na postanowienie sądu drugiej instancji uchylające postanowienie sądu pierwszej instancji o odrzuceniu odwołania oraz poprzedzającej go decyzji organu rentowego i przekazujące sprawę temu organowi do ponownego rozpoznania, bowiem nie jest ono objęte zakresem art. 394¹ § 1¹ k.p.c.

Podsumowując, ze względu na niedopuszczalność wniesionego zażalenia Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. oraz art. 100 k.p.c., orzekł jak w sentencji.